

Ett praktiskt forskningsprojekt om pedagogisk dokumentation ur förskolepersonalens perspektiv

Helena Strömbäck och Johanna Wallstedt

Pedagogisk dokumentation, vad innebär det egentligen i förskolans praktik? Hur gör vi, vart ska vi, varför och vad leder det till? Pedagogisk dokumentation kan för många upplevas som stort, svårdefinierat och utmanande. I denna artikel kommer vi utifrån ett medarbetarperspektiv att ge läsarna en inblick i ett forskningsprojekt om pedagogisk dokumentation som pedagoger från 2 olika enheter i Köpings kommun tillsammans med forskare och rektorer har fått delta i.

Helena och Johanna heter vi och vi arbetar som förskollärare på Palettens enhet i Köpings kommun. Vi gick in i projektet med goda *teoretiska förkunskaper* i pedagogisk dokumentationen och med en stor förväntan på vad projektet skulle ge oss och hur det skulle utveckla våra kunskaper, verksamheter och vår undervisning. Under hösten 2019 drog det verksamhetsnära forskningsprojekt i gång. Det var med blandade känslor informationen togs emot bland medarbetarna och det kändes både utmanande och lite förvirrande för många. En kollega utropade med skräckblandad förtjusning

"Vad menar ni egentligen med pedagogisk dokumentation? Jag har fått lika många svar på det som personer jag har frågat!"

Forskningsprojektets uppstart

Vid uppstarten av projektet fick vi genast insikt i att vi behövde ett gemensamt språk med definitioner av begrepp inom den pedagogiska dokumentationen som alla kan förstå, oavsett utbildning eller antal år i yrket. Detta behov blev tydligt när vi tillsammans skulle definiera vad pedagogisk dokumentation är då vi fastnade på begrepps betydelse och hur vi alla tolkade dessa på ett varierande sätt. Vi behövde verkligen grotta in oss och tolka begreppen utifrån olika perspektiv. Vartefter vi definierade dök det hela tiden upp nya begrepp som behövde förklaras.

Säljö (2018) menar att språket påverkar både hur vi kommunicerar och tänker om något. Det är med hjälp av språket som vi förstår och navigerar i världen.

Här föddes ganska snabbt idén om en "lathund" som senare blev ett av resultaten av forskningsprojektet. Lathunden har resulterat i ett tydliggörande i vad pedagogisk dokumentation innebär, vad den leder till, tydliggörande av relevanta begrepp, förslag på dokumentationsmetoder och hur vi gör barnen delaktiga.

Under projekträffarna har vi bland annat fått utveckla vår förmåga att observera, reflektera och analysera. Vi har även diskuterat kring vad vi har tagit med oss från projektet kontinuerligt samt vad vi vill och behövt fortsätta att utveckla hos oss själva och våra egna praktiker under kommande träffar för att hela tiden driva projektet framåt.

Kompetensbehov:

Vi uppstart upplevde vi att det över lag fanns bristande kunskaper och en osäkerhet kring pedagogisk dokumentation bland oss som deltog. Detta kan bland annat bero på att begreppet pedagogisk dokumentation inte används i Läroplanen för förskolan (Skolverket, 2018) däremot beskriver den *metoderna* som pedagogisk dokumentation innefattar. Läroplanen uttrycker inte heller *hur* vi ska arbeta med pedagogisk dokumentation. Detta är på gott och ont då varje avdelning måste arbeta med pedagogisk dokumentation som verktyg och med metoder som passar den barngrupp och de pedagoger som finns.

Vi upplever att det har funnits en tveksamhet till att ta fram färdiga förslag på arbetsmetoder/mallar på grund av risken att ge en för snäv bild av hur pedagogisk dokumentation ska göras, men vi ser att det finns ett stort behov av att få förslag på hur vi med varierande metoder kan arbeta både teoretiskt och praktiskt med pedagogisk dokumentation. Vi tänker att den sista delen av forskningsprojektet ska resultera i ett komplement till lathunden som innehåller konkreta upplägg på hur den pedagogiska dokumentationen kan utföras på olika sätt för att fungera som ett stöd och en inspiration till arbetslagen.

Vad har projektet resulterat i:

Oavsett vilka förkunskaper som fanns hos oss deltagande pedagoger så har vi alla utvecklats på olika sätt. Projektet har bland annat lett till större kunskaper och erfarenheter i hur vi observerar och vad vi ska titta på i våra observationer, hur vi reflekterar och vad som är relevant att reflektera kring, kunskaper i varierande arbetsätt och metoder, sätta ord på det vi gör kring pedagogisk dokumentation, att kunna analysera, kunna konkretisera vad pedagogisk dokumentation är och leder till, hur vi kan stötta andra i arbetet samt en förändrad barnsyn. Projektet har även resulterat i att vi verkligen har fått insikt i vilka framgångar ett kollegialt lärande kan ge.

"Arbetet med pedagogisk dokumentation i en intra-aktiv pedagogik handlar alltså inte bara om att barnen ska lära sig nya saker och därigenom transformeras, utan att även vi vuxna förändras om vi öppnar oss för att identifiera detta." (Lenz Taguchi, 2012, s.133)

Utmaningar:

En utmaning som vi upplever att det finns ute i verksamheterna är att få de yngsta barnen i förskolan delaktiga i den pedagogiska dokumentationen och ofta hur vi ska synliggöra barnens inflytande och delaktighet. Vi tänker att det är en återkommande utmaning att få de allra yngsta barnen delaktiga i olika processer då forskning, artiklar

och litteratur oftast skrivs i relation till de lite äldre barnen på förskolan. Detta är något vi verkligen har diskuterat i projektet och vi har tillsammans tagit fram ett flertal varierade metoder för detta ändamål. Vi har fått vrida och vända på vår barnsyn och sedan provat de olika metoderna ute i våra verksamheter. Detta har lett till att många har fått en bredare barnsyn i relation till olika metoder och att de nu på varierande sätt får in de yngsta barnens delaktighet och inflytande i den pedagogiska dokumentationen.

Verksamhetsexempel:

Vi hoppas att vi kan inspirera med ett exempel på hur vi i relation till projektet numera arbetar mot våra mål genom pedagogisk dokumentation och vilken betydelse den har fått för det systematiska kvalitetsarbetet på våra förskolor.

Teaterprat på avdelning Båret, Förskolan Lingonet

Det är onsdag morgon och på schemat sitter bilden för teaterprat uppe. Vi arbetar tematiskt med målen att skapa förutsättningar för barnen att utveckla sina kommunikativa förmågor samt att förstå och acceptera olikheter och allas lika värde. Där ingår att använda pedagogisk dokumentation som metod för att synliggöra barns delaktighet och inflytande. Vi använder oss av teater där vi agerar och spelar upp olika situationer som barnen reagerar på och tycker till om. De kommer ofta med förslag om hur det kan kännas och alternativa sätt att göra på. De har många kloka tips och vi upplever att det är värdefullt att de får reflektera över gemensamma upplevelser och ta del av varandras tankar.

Bamseryggsäcken dinglar på min rygg och den används för att visa att det är teater. Teater idag? Vem kommer? Åh, jag ser att Hia-Hias trollspö sticker upp!

Förra året använde vi också Bamsekaraktärer i vårt målarbete. Det barnen fokuserade mest på var att det inte var den riktiga Bamse som kom på besök. När vi lyssnade "på riktigt" och analyserade det barnen sa, fick vi upp ögonen för att det va just det som barnen hade fastnat för. Vi ändrade förhållningssätt och började berätta vilken roll vi skulle spela, ta på oss kläderna framför barnen och de började istället reflektera över det karaktärerna gjorde, vilket var intentionen med teaterpratet. Den pedagogiska dokumentationen synliggjorde att barnen ville veta vem som klär ut sig, det ville inte bli lurade.

I teatern vävs barnens tankar in från föregående tillfälle. Den röda tråden är viktig för att det ska bli meningsfullt för barnen. Vår temavägg används också som stöd för barnens minne och som en viktig del i undervisningsmiljön. Utifrån forskningsprojektet har vi utvecklat vår temavägg där vi samlar foton från teatrar, boktips från Skalman, barnens teckningar från vad de upplevt viktigt under teatern m.m.. Även den temapärm som vi använder, där vi sätter in det som tas ner från temaväggen, är en av de saker som projektet bidragit till att utveckla. Vi har numera en didaktisk plan för vår dokumentation.

Under teatern finns en tydlig plan med vem som ansvarar för vad. Vem dokumenterar? Vem har ansvaret för att relevanta begrepp används? Vem spelar vilken roll och vad ska det olika rollerna bidra med. Vem stöttar barnen i publiken? Denna plan ligger digitalt i ett delat dokument och är planerat utifrån det vi gjorde sist och hur det gick då. Den pedagogiska dokumentationen har synliggjort att en framgångsfaktor är just den tydliga arbetsfördelningen.

Just den här dagen är det, som barnen redan listat ut, häxan Hia Hia som är på plats. Barnen önskade sist att hon skulle komma, hon är en av favoritkaraktärerna. Den här gången vill vi gärna veta vad barnen har tagit med sig om arbetet med Barnkonventionen. Hia-Hia har därför trollat bort dokument från temaväggen och i stället satt upp kort på sig själv. Åh, det var väl inga viktiga saker? Jag är väl viktigare, säger hon. Barnen är direkt med på tåget och blir fullt engagerade. Den är viktigt för oss! Det var Barnkonventionen som satt där. Vad är det som är så bra med den då, frågar Hia-Hia. Den handlar om barn har rätt till. Jaha, som vadå, frågar hon vidare. Barnen ger flera exempel och här använder de väggen som stöd.

Efter teatern fyller jag i vårt delade dokument som innehåller frågor ur vår arbetsplan:

*Vad har vi gjort?
Hur har det gått?
Varför gick det som det gick?
Vilka är barnens tankar och uttryck?
Vilka framgångsfaktorer kan vi se?
Vad behöver vi förändra till nästa gång?
Hur utmanar vi barnen vidare i deras lärprocesser?*

Kollegorna fyller sedan på med sina tankar om det som de fångat upp att barnen visat intresse för eller frågor de ställt. Ofta kommenterar och reflekterar barnen spontant i hallen efteråt medan de klär på sig för att gå ut, eller dagen efter på samlingen eller när foton och teckningar sätts upp på temaväggen. Här gäller det att vi är med och lyssnar.

Vi har fokus på vad vi arbetar med och varför och med hjälp av den pedagogiska dokumentationen är det barnens tankar, behov och uttryck som bestämmer hur. Ibland har Skalman gett boktips och då har vi formulerat gemensamma reflektionsfrågor att lyfta tillsammans med barnen för att rikta deras fokus mot det planerade lärandeobjektet. Att vi utvecklat och finslipat vårt arbete med teaterprat och gjort det till en välfungerande metod hos oss är mycket tack vare projektet och användningen av pedagogisk dokumentation.

Ibland tittar vi på film av teatern tillsammans barnen och tar del av deras reflektioner, ibland tittar vi pedagoger själva och granskar vårt sätt att kommunicera och interagera med barnen och hur vi tar tillvara på deras tankar uttryck direkt. Eller för att se hur vi gör för att fånga barnens intresse. Eller för att höra vilka barn som är mest aktiva eller vad som engagerar dom. Det är spännande och ständigt föränderligt. Utifrån detta görs en plan till nästa gång. *Hur fortsätter vi, vilka förändringar behöver vi göra?* Bäst fungerar det när vi tar oss tid till reflektion direkt efter aktiviteten. Med hjälp av den pedagogiska dokumentationen har vi som arbetslag utvecklat en samsyn kring *hur, vad och varför* vi gör som vi gör i vårt tema. Det är en viktig stund som vi alla brinner för. Det är vårt och barnens gemensamma arbete där allas tankar är viktiga. Ytterligare en sak som projektet har bidragit till är att vi har förstått att det behöver vara lättillgängligt. Det har gjort att vi gör våra reflektioner digitalt då är det lättare för alla att skriva och läsa när de har tid.

Förra året hade vi ofta reflektioner vid lunchen efter teatern. Då hade vi förberett färdiga frågor och vi tog med penna och papper till bordet. Vår upplevelse var att det var den stunden då barnens reflektioner kom lättast och det ville vi ta tillvara på.

Dessa metoder och arbetssätt har lett till att vår verksamhet är i ständig utveckling och att den ökande kvalitén det resulterar i för utbildningen, har blivit synliggjord på ett helt annat sätt än tidigare.

TIPS

Framgångsfaktorer utifrån projektet

- **Arbeta fram en samsyn**
- **Gör ett urval för vad som ska dokumenteras kring**
- **Planera didaktiskt**
- **Kommunicera digitalt**
- **förändra en sak i taget**

Om Helena Strömbäck

Helena arbetar som förskollärare på en yngrebarnsavdelning på Palettens förskola i Köpings kommun. Helena har varit verksam inom förskolan i 13 år.

Om Johanna Wallstedt

Johanna arbetar som förskollärare på en äldre barns avdelning på förskolan Lingonet i Köpings kommun. Johanna har arbetat med barn i olika åldrar och verksamheter under hela sitt yrkesverksamma liv.